

Nr 9.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ersättning i visst fall i anledning av yrkessjukdom, m. m.; given Stockholms slott den 12 december 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlatande till riksdagen föredragande departementschefen under punkterna 1:o och 2:o hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 december 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, uppkomna frågor angående ersättning i visst fall i anledning av yrkessjukdom, m. m. samt anför:

1:o.

Gällande lagbestämmelser.

Lag om försäkring för vissa yrkessjukdomar utfärdades den 14 juni 1929 och trädde i kraft den 1 januari 1930.

Enligt 1 § skall den, som jämlikt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete är försäkrad för skada till följd av sådant olycksfall, anses

Bihang till riksdagens protokoll 1942. 1 saml. Nr 9.

vara försäkrad jämväl för yrkessjukdom, som uteslutande eller till övervägande del framkallats genom inverkan av vissa i paragrafen uppräknade ämnen eller fysikaliska orsaker, bland annat röntgenstrålar, radium eller annat radioaktivt ämne. Ersättning i anledning av yrkessjukdom skall jämlikt 3 §, såvitt angår sjukdom som framkallats genom inverkan av röntgenstrålar eller radioaktivt ämne, icke utgå, med mindre arbetaren inom tio år före dagen för sjukdomens yppande varit sysselsatt med arbete i verksamhet, där arbetarna äro utsatta för inverkan av den art, som framkallat sjukdomen.

I lagens ikraftträdelsebestämmelser föreskrevs, bland annat, att den icke skulle äga tillämpning i fråga om yrkessjukdom, som yppats före den 1 januari 1930.

1916 års olycksfallsförsäkringslag innehåller i 6 § bestämmelser om ersättning till skadad person. Har olycksfall medfört under längre eller kortare tid bestående förlust eller nedsättning av arbetsförmågan, skall livränta utgå under tiden å ett årligt belopp, motsvarande vid förlust av arbetsförmågan två tredjedelar av den skadades årliga arbetsförtjänst och vid nedsättning av arbetsförmåga det lägre belopp, som svarar mot nedsättningen.

Framställning om ersättning.

I skrivelse den 4 februari 1941 har förra röntgensköterskan Signe Bennich-Björkman, född Ödlund, uppgivit, att hon under tjänstgöring i röntgenarbete å sjukhus åren 1918—1922 ådragit sig röntgenskada å händerna, samt hemställt, att ersättning av statsmedel måtte tillerkännas henne från och med den 1 januari 1939 med belopp, som skulle hava utgått, därest lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar varit tillämplig å henne. — I skrivelsen har omnämnts, att Signe Bennich-Björkman, som är född år 1895, tjänstgjort den 15 april—den 15 augusti 1918 som sjuksköterskeelev vid röntgenavdelningen å serafimerlasarettet i Stockholm, den 15 september 1918—den 1 juli 1919 som röntgensköterska å Falu lasarett samt den 1 juni 1920—30 april 1922 som röntgensköterska å Eskilstuna lasarett. Efter sistnämnda tidpunkt hade hon icke tjänstgjort i röntgenarbete. Vid tiden för tjänstgöringen hade skyddsanordningarna beträffande röntgenarbete i landsorten varit föga tillfredsställande. Genom röntgenarbetet hade hon åsamkats förändringar och sårnader å huden på båda händerna, vilka förorsakat henne mycket stort lidande och på senare år gjort henne oförmögen till arbete. — Hon hade varit gift åren 1922—1929, vilket sistnämnda år maken avlidit utan att efterlämna vare sig förmögenhet eller pension. Hon hade i äktenskapet två barn (födda 1924 resp. 1929). Hon förtjänade sitt och barnens uppehälle huvudsakligast genom inackorderingar. Inkomster och utgifter hade endast med största svårighet och på grund av vänners tillfälliga hjälp kunnat balanseras. Hon hade en skuld å mellan 2,000 och 3,000 kronor. Sedan år 1921 hade hon icke taxerats för beskattningsbar inkomst.

Vid skrivelsen funnos fogade:

1) Intyg, utfärdat den 21 december 1940 av docenten i radioterapi, t. f. överläkaren H. Ahlbom, som undersökt Signe Bennich-Björkman den 8 februari 1939 och den 11 december 1940, i vilket intyg anförts, bland annat:

Vid undersökningen 1939 konstaterades en typisk röntgenförändring i huden, framför allt på handflatorna, på båda händerna. Denna förändring visade sig vid undersökningen i december 1940 hava något tilltagit. De typiska strålförändringarna på Signe Bennich-Björkmans händer syntes fortfarande långsamt progrediera. Redan vore de i ett sådant stadium, att man måste anse henne vara fullständigt oförmögen att förrätta sitt vanliga arbete inom sjukvården. Även för annat arbete, t. ex. kontorsgöromål, utgjorde händernas tillstånd ett påtagligt hinder och hennes arbetsförmåga i avseende å dylikt arbete vore väsentligt nedsatt. Någon nämnvärd förbättring med medicinsk behandling av något slag syntes icke vara möjlig att erhålla.

2) Ett den 28 januari 1941 av professorn i radioterapi, överläkaren Elis Berven utfärdat intyg, vari omförmäls, att Signe Bennich-Björkman undersökts av Berven redan den 6 februari 1934, att hon då företedde betydande röntgenatrofiska förändringar å händerna, vilka förändringar vid jämförelse med nuvarande status tydligt progredierat, särskilt på flathänderna, samt att de svåra smärtor, som vore förenade med dessa röntgenskador och som ökades genom rörelser vid arbete o. s. v., gjorde, att Signe Bennich-Björkman för närvarande vore fullständigt urståndsatt till förvärvsarbete.

Utlåtanden över framställningen.

Utlåtanden i ärendet hava avgivits av riksförsäkringsanstalten, försäkringsrådet och statskontoret.

Riksförsäkringsanstalten förmäler i utlåtande den 28 juni 1941, dels att Signe Bennich-Björkman beretts tillfälle att vid besök i anstalten lämna vissa kompletterande upplysningar angående uppkomsten och utvecklingen av ifrågavarande röntgenskador, vilka upplysningar sammanfattats i en vid anstaltens utlåtande fogad promemoria, dels ock att anstalten inhämtat yttranden i ärendet från lasarettsläkarna Eugène Saul i Falun och G. von Holst i Eskilstuna ävensom överläkaren vid serafimerlasarettet, professorn Gösta Forssell.

Lasarettsläkaren Saul har anfört, bland annat, att han icke under den tid Signe Bennich-Björkman tjänstgjorde å Falu lasarett någon enda gång behandlat henne eller lagt märke till någon skada eller något eksem å hennes händer. Hon kunde icke hava varit utsatt för någon röntgenbestrålning å händerna. Lasarettsläkaren von Holst framhåller, att varken han själv eller den av Signe Bennich-Björkmans kamrater, med vilken hon under sin vistelse i Eskilstuna mest umgåtts, kunde erinra sig, att Signe Bennich-Björkman sökt vård av von Holst för eksem å händerna. Röntgenterapi förekom knappast å lasarettet vid tiden för hennes tjänstgöring där. — Med anledning av innehållet i sistberörda två intyg har Signe Bennich-Björkman till riksförsäkringsanstalten anfört, att de egentliga röntgenförändringarna uppträtt först långt efter det att hennes sjukhustjänstgöring avslutats. — Professorn Forssell yttrar, att Signe Bennich-Björkman lede av en typisk, kronisk röntgenskada å båda händerna, att anledning icke funnes till antagande att skadan föranletts av hennes arbete å serafimerlasarettet, att skadan måste hava åstadkommits genom direkt bestrålning samt att skadan i hög grad nedsatte hennes för-

måga till varje praktiskt arbete och omöjliggjorde hennes utövande av sköterskearbete, vartill hon utbildats. Forssell förordade på det varmaste understöd av statsmedel.

Riksförsäkringsanstalten anför för egen del, efter samråd med sin överläkare, att av vad i ärendet förekommit framginge, att Signe Bennich-Björkmans sjukdom måste hava framkallats genom inverkan av röntgenstrålar under hennes sjukhustjänstgöring samt att sjukdomen måste anses hava yppats redan innan hon den 1 juli 1919 avslutade tjänstgöringen å Falu lasarett. Därest lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar varit tillämplig, skulle den ersättning, som från och med 1939 års ingång och tills vidare skulle hava utgått till henne, hava bestämts efter en skäligen beräknad årlig arbetsförtjänst av 1,800 kronor och efter en invaliditetsgrad av 33 $\frac{1}{3}$ procent. Riksförsäkringsanstalten ansåge sig emellertid icke kunna tillstyrka, att ersättning av statsmedel tillerkändes Signe Bennich-Björkman för hennes ifrågasvarande sjukdom.

Försäkringsrådet har inhämtat yttrande av sin sakkunnige på hudsjukdomarnas område professorn J. Strandberg, som anför:

Av handlingarna framgår klart och tydligt, att sökanden lider av en kronisk röntgenskada och att sjukdomen är en direkt följd av föregående tjänstgöring i farligt arbete (röntgen).

När det gäller avgöra graden av sökandens nedsatta arbetsförmåga från och med 1 januari 1939 ha olika uppfattningar gjort sig gällande. Professor Berven anser sökanden oförmögen till allt förvärvsarbete. Docent Ahlbom anser henne oförmögen till varje arbete inom sjukvården och i fråga om annat arbete äga väsentligt nedsatt arbetsförmåga. Professor Troell har beräknat skadan nedsätta arbetsförmågan 25 procent. Riksförsäkringsanstalten har uppskattat sökandens invaliditetsgrad till 33 $\frac{1}{3}$ procent.

Som synes ha samtliga här åberopade auktoriteter ansett invaliditetsgraden vara hög. Händernas funktionsmöjlighet är avsevärt reducerad, och man måste dessutom beakta, att en kronisk strålskada av den art, som det här gäller, är en ytterst smärtsam och fortskridande förändring. Huden måste på allt sätt skonas och skyddas för att om möjligt undvika uppkomsten av svår-läkta sårnader med benägenhet för elakartad degeneration. 25 procent nedsättning av arbetsförmågan är under dessa förhållanden för lågt beräknat och även 33 $\frac{1}{3}$ procent invaliditet förefaller väl optimistiskt. Sökanden är praktiskt taget för all framtid berövad båda händernas bruk i och för förvärvsarbete.

Förlust av vänster hand och svåra skador i höger hand ha förut (se Invaliditet och olycksfallsskador av John Nordin, sid. 32) uppskattats till 75 procent invaliditet och anser jag, att samma beräkningsgrund även här bör komma i åtanke.

Försäkringsrådet anför för egen del:

I förevarande fall kunna ej åberopas lika starka skäl som vid behandlingen av en framställning från förra röntgensköterskan Anna Viktoria Christianson om statlig pension (prop. 1937 nr 179 5:0). Vad i ärendet förekommit synes dock innefatta tillräcklig anledning för ett tillmötesgående av Signe Bennich-Björkmans ansökning.

De i ärendet avgivna läkarutlåtandena lämna enligt försäkringsrådets mening icke tillräcklig grund för bedömande av invaliditetsgraden, varför ytterligare utredning härom synes önskvärd.

Statskontoret erinrar om att Signe Bennich-Björkmans tjänstgöring som röntgenelev och röntgensköterska — vilken huvudsakligen fullgjorts vid av landsting drivna sjukvårdsinrättningar — icke omfattat längre tid än omkring tre år samt upphört redan år 1922, då hon ingick äktenskap. Vid angivna förhållanden och då i förevarande fall sådana särskilda omständigheter, som föranlett beviljande av ersättning åt förra röntgensköterskan Anna Viktoria Christianson icke syntes vara för handen, funne sig statskontoret svårligen kunna understödja den gjorda ansökningen.

Med anledning av försäkringsrådets och statskontorets omnämnande av ett tidigare ersättningsfall må därom anmärkas, att Kungl. Maj:t genom proposition nr 179 till 1937 års riksdag under punkten 5 föreslagit riksdagen medgiva, att till förra röntgensköterskan Anna Viktoria Christianson måtte av statsmedel utbetalas viss ersättning med belopp, som skulle hava utgått, därest lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar varit tillämplig å henne. Propositionen bifölls av riksdagen (bankoutskottets utlåtande nr 44; riksdagens skrivelse nr 439). Beträffande ifrågavarande ersättningsspörsmål anhåller jag få hänvisa till de omförmälda handlingarna.

Handlingarna i ärendet utvisa, att Signe Bennich-Björkman under lasarettstjänstgöring åren 1918—1922 åsamkats kronisk röntgenskada å händerna, vilken om än icke helt så dock i avsevärd mån nedsatt hennes arbetsförmåga. Ersättning enligt de i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar upptagna grunderna skulle hava utgått i anledning av skadan, därest lagen varit gällande vid den tidpunkt, då skadan måste anses yppad.

Ur principiell synpunkt tala visserligen skäl mot att — vid sidan av lagen — bevilja ersättning av statsmedel i fall sådana som det förevarande. Enligt min mening föreligga dock härvid ömmande omständigheter av den art, att de äro i viss mån jämförbara med dem, som kunde åberopas beträffande det fall, vilket år 1937 föranledde statsmakterna att utgiva ersättning i anledning av liknande skada. Det allmänna synes mig med hänsyn till de föreliggande omständigheterna icke rimligen kunna underlåta att träda hjälpande emellan. Några allvarliga konsekvenser därav torde icke vara att befara.

Det synes mig skäligt, att Signe Bennich-Björkman beredes ersättning enligt samma grunder, som skulle hava gällt, därest förutnämnda lag varit tillämplig å henne. Jämlikt av riksförsäkringsanstalten lämnade uppgifter skulle detta innebära, att Signe Bennich-Björkman skulle tillerkännas livränta från och med ingången av år 1939, beräknad efter en årlig arbetsförtjänst av 1,800 kronor. I fråga om invaliditetsgraden torde, såsom försäkringsrådet framhållit, ytterligare utredning böra verkställas av riksförsäkringsanstalten, innan livräntan fastställles.

Med hänvisning till det sålunda anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att till förra röntgensköterskan Signe Bennich-Björkman må av det under tolfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till

*Departements-
chefen.*

Diverse pensioner och understöd m. m. utbetalas ersättning från och med den 1 januari 1939 med belopp, som skulle hava utgått, därest lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkes-sjukdomar varit tillämplig å henne.

2:o.

Gällande författningsbestämmelser.

Enligt § 1 *förordningen den 11 juni 1918 angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall* äger envar svensk undersåte, som har sitt hemvist i Sverige och idkar fiske såsom yrke eller eljest för sin utkomst, att genom försäkring i riksförsäkringsanstalten bereda sig ersättning enligt — i princip — de i 6 och 7 §§ lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete stadgade grunder. Den årliga arbetsförtjänst, som omförmäles i sistnämnda paragrafer, skall beträffande fiskarförsäkringen efter försäkringssökandens eget val bestämmas till antingen 1,200, 900 eller 600 kronor (§ 2). Ersättning utgår för skada till följd av olycksfall, som härflyter, bland annat, från utövningen av fiskeyrket eller som uppstår vid användning av fiskebåt, utan att fiske därvid bedrivs (§ 3). I den mån erlagda försäkringsavgifter äro otillräckliga för bestridandet av utgående ersättningar, fyller bristen av statsmedel (§ 5).

6 § i *1916 års olycksfallsförsäkringslag* innehåller bestämmelser om ersättning till skadad person själv; 7 § reglerar frågan om ersättningar till den skadades efterlevande, för den händelse olycksfallet medfört hans död. I sistnämnda fall skall utgivas dels begravningshjälp och dels livräntor till vissa efterlevande, nämligen änka eller änking, barn eller adoptivbarn under 16 år samt föräldrar eller adoptivföräldrar. Till föräldrar och adoptivföräldrar utgår livränta, under förutsättning att de för sitt uppehälle varit väsentligen beroende av den avlidnes arbete, med ett årligt belopp motsvarande värdet av det underhåll de åtnjutit av den avlidne, dock högst en fjärdedel av den avlidnes arbetsförtjänst.

Framställning om ersättning.

I *skrivelse den 3 maj 1941* har änkan Brita Karolina Cederman i Hästö, Arkösund, hemställt, att ersättning måtte utbetalas till henne i anledning av hennes dottersons, fiskaren Elert Gustav Cedermans död.

Handlingarna i ärendet utvisa i huvudsak följande:

Elert Cederman var född år 1914, son utom äktenskap av en dotter till Brita Karolina Cederman. Alltifrån födelsen har han, dock utan att bliva adopterad, vistats hos mormodern, som var änka sedan nyssnämnda år. Sedan han blivit vuxen, har han försörjt sig och mormodern, under senare år genom utövning av fiskaryrket. Brita Karolina Cederman, som är född år 1870, har sedan åtskillig tid på grund av kronisk ledgångsreumatism icke kunnat utföra förvärvsarbete utan måst inskränka sig till att hushålla för dottersonen.

Elert Cederman drunknade under en fisketur den 19 november 1940. Bouppteckningen efter honom utvisar brist i boet.

Våren 1937 hade Elert Cederman tagit en försäkring jämlikt fiskarförsäkringsförordningen — enligt uppgift i förutnämnda skrivelse för mormoderns skull. Försäkringen gällde för en årsinkomst av 1,200 kronor.

I anledning av dödsfallet har riks-försäkringsanstalten den 13 januari 1941 tillerkänt stärbhuset efter Elert Cederman begravningshjälp på grund av den tagna försäkringen med 120 kronor. Däremot har anstalten icke tillerkänt mormodern någon livränta, enär Elert Cederman icke varit adopterad av henne. — Elert Cedermans mor, som jämväl är i livet, har icke för sitt uppehälle varit beroende av hans arbete.

Brita Karolina Cederman har för närvarande fri bostad i en dottersonen förut tillhörig fastighet samt åtnjuter folkpension med 25 kronor i månaden jämte dyrtidstillägg därå. Hon har icke några besparingar. Hennes sex barn äro icke i sådana ekonomiska omständigheter, att de nämnvärt kunna bidra till hennes underhåll.

Utlåtanden över framställningen.

Utlåtanden över framställningen hava avgivits av riks-försäkringsanstalten, försäkringsrådet och statskontoret.

Riks-försäkringsanstalten har anfört, att, därest Elert Cederman varit adopterad av Brita Karolina Cederman, anstalten i anledning av hans frånfälle skulle hava tillerkänt henne livränta att utgå från och med den 20 november 1940 med 300 kronor för år räknat. Med hänsyn till föreliggande omständigheter tillstyrkte anstalten, att åtgärder vidtoges för beredande av understöd åt Brita Karolina Cederman.

Försäkringsrådet har förklarat sig kunna biträda riks-försäkringsanstaltens uppfattning, att Brita Karolina Cederman i fiskarförsäkringsförordningens mening varit för sitt uppehälle väsentligen beroende av den avlidnes arbete. Enligt försäkringsrådets uppfattning föreläge emellertid principiella betänkligheter mot att i ett specialfall låta fiskarförsäkringens grunder bliva tillämpliga å person utanför de kategorier, som vore ersättningsberättigade enligt försäkringen. Med hänsyn till den folkpension Brita Karolina Cederman åtnjöt och de bidrag — bland annat bibehållande av förmånen av fri bostad — som hennes barn kunde vara i stånd att lämna, syntes ej heller billighetsskäl tala för bifall till framställningen.

En ledamot av försäkringsrådet var av skiljaktig mening och instämde i det av riks-försäkringsanstalten avgivna utlåtandet.

Statskontoret har, med hänsyn till vad försäkringsrådet anfört, funnit sig svårligen kunna understödja den föreliggande ansökningen.

Såsom försäkringsrådet framhållit förefinnas otvivelaktigt betänkligheter av principiell art mot att låta ersättning jämlikt de i fiskarförsäkringsförordningen angivna ersättningsgrunderna utgå till en person, som — i varje fall formellt — står utanför de kategorier, vilka äro ersättningsberättigade enligt

*Departements-
chefen.*

förordningen. I likhet med riks försäkringsanstalten och en ledamot inom försäkringsrådet finner jag mig emellertid kunna i det föreliggande fallet bortse därifrån, särskilt med hänsyn till den omständigheten, att Brita Karolina Cederman under Elert Cedermans hela livstid varit i moders ställe för honom. Handlingarna i ärendet utvisa, att Brita Karolina Cederman under senare tid varit för sitt uppehälle väsentligen beroende av Elert Cedermans arbetskraft. För egen del finner jag billighetsskäl tala för att Brita Karolina Cederman, trots henne tillkommande folkpension samt till henne utgående bidrag från barnen — i huvudsak förmån av fri bostad, som åtminstone tillsvidare utgår — bör tillerkännas livränta av statsmedel. Denna livränta synes böra jämföras med livränta enligt fiskarförsäkringsförordningens bestämmelser. Den bör uppgå till belopp, som skulle hava utgått, därest Elert Cederman varit adopterad av Brita Karolina Cederman, d. v. s., enligt vad riks försäkringsanstalten upplyst, 300 kronor om året från och med den 20 november 1940.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att till änkan Brita Karolina Cederman må av det under tolfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. utbetalas ersättning från och med den 20 november 1940 med 300 kronor för år räknat.

Till vad föredragande departementschefen under punkterna 1:o och 2:o hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avläsas till riksdagen.

Ur protokollet:
Bengt Hammarberg.